

УДК 398:069.7(062.552)(437.6)

О. М. Лісова

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР НА СТОРІНКАХ «НАУКОВОГО ЗБІРНИКА МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У СВИДНИКУ»

У статті розглянуто публікації та дослідження з українського фольклору на сторінках відомого у світі періодичного видання – «Наукового збірника Музею української культури у Свиднику», що виходить у Словаччині. Висвітлено його основну тематику та проблематику, розглянуто персоналії авторів. Крім того, з'ясовано актуальність публікацій Збірника та його місце в сучасній українській науці.

Ключові слова: науковий збірник, Свидник, Словаччина, україністика, фольклористика, народна культура, статті, публікації, персоналії.

В статье рассмотрены публикации и исследования украинского фольклора на страницах известного в мире периодического издания – «Научного сборника Музея украинской культуры в Свиднике», который издается в Словакии. Освещена его основная тематика и проблематика, рассмотрены персоналии авторов. Кроме того, установлена актуальность публикаций Сборника и его место в современной украинской науке.

Ключевые слова: научный сборник, Свидник, Словакия, украинистика, фольклористика, народная культура, статьи, публикации, персоналии.

The article describes the publications and researches of Ukrainian folklore on the pages of the world's famous periodical – «The Scientific digest of the Museum of Ukrainian Culture in Svidnik», which is issued in Slovakia. Its basic topics and issues are revealed, the personalities of the authors are considered. The publications relevance in the digest and its place in modern Ukrainian science are discovered in the article.

Keywords: scientific digest, Svidnik, Slovakia, Ukrainian Studies, folklore, national culture, articles, publications, personalities.

У сучасній україністиці особливої ваги набуває дослідження матеріальної та духовної культури українців діаспори, зокрема їхньої народної культури. Корисну інформацію про ці питання містять періодичні україністичні видання, що виходять у сусідніх країнах. Уже багато років поспіль у Словаччині публікується відомий у світі часопис – «Науковий збірник Музею української культури у Свиднику» (НЗ МУКС), який на сьогодні є основним осердям вивчення питань історії, культури, літератури, етнології та фольклору українців Словаччини.

Різноаспектний фактичний і теоретичний матеріал з фольклористики, оприлюднений у Часопису, заслуговує на самостійне дослідження, адже тут ми знаходимо маловідомі дані про стан розвитку української фольклористики в Словаччині в різні періоди, документальні свідчення про виникнення і шляхи розв'язання теоретичних, методологічних та практичних проблем на цьому терені. Їх з'ясування дозволить поглибити й розширити загальні уявлення про україністику, фольклористику Словаччини, особливості її розвитку та сучасного становища.

Фольклор українців є складовою традиційної культури Словаччини і розвивається у зв'язках зі словацькою культурою. Вивченням української народної культури Словаччини займалися і займаються українські, словацькі та інші фольклористи, музикознавці, лінгвісти, серед яких: Я. Головацький, М. Драгоманов, М. Гиряк, В. Гнатюк, І. Панькевич, О. Духнович, О. Павлович, А. Кралицький, І. Верхратський, Ф. Колесса, О. Зілінський, З. Кузеля, О. Рудловчак, Ю. Костюк, М. Неврлий, В. Гошовський, О. Торонський, О. Дей, С. Гостиняк, І. Майчик, А. Червеняк, Я. Полянський, А. Шлепецький, І. Мацинський, І. Шлепецький, Ю. Кундрат, І. Галайда, І. Волощук, Ф. Ковач, І. Чижмар, М. Фолрїхова, М. Штець, Ф. Гондор, М. Ілюк, Ю. Гарбар, Л. Бабота, В. Хомик, С. Грица, М. Мольнар, Ю. Бача, М. Мушинка, Н. Вархол та багато інших.

Метою пропонованого дослідження є огляд і аналіз праць з проблематики: українська фольклористика історичної та сучасної Словаччини. Звернення до публікацій Збірника виправдане важливим значенням цього видання в українській науці, зокрема як джерела вивчення фольклору та фольклористики в сучасну епоху. Актуальність дослідження полягає ще й у тому, що на сьогодні історія та культура українців Словаччини потребує подальшого опрацювання.

У наш час на сході країни, на Пряшівщині, проживає значна українська діаспора. Науковці докладають зусилля до збереження й відродження народних традицій регіону, збирання, публікації і вивчення фольклору та етнографії українців-русинів Словаччини.

Українці в Словацькій Республіці мають багаті традиції, історію, самобутню культуру та мову, осередком збереження яких є Музей української культури у Свиднику. На сьогодні цей визначний культурно-освітній і науково-дослідний заклад збирає, вивчає, експонує та зберігає пам'ятки матеріальної і духовної культури українців. Це один з найбільших музеїв нацменшин у країнах Європейського Союзу, що нараховує понад сімдесят тисяч експонатів та входить до десятки найбільших музеїв Словаччини. Від 2002 року він діє в структурі Словацького національного музею (СНМ).

Музей української культури у Свиднику є знаним науковим центром українознавства, зокрема за напрямками з історії, культури, етнографії, фольклористики, літературознавства тощо. Музей фактично виконує роль координатора науководслідницької роботи на терені словацької україністики. Його співробітники, окрім музейної, здійснюють також наукову роботу, проводять і беруть участь у наукових конференціях та багатьох популярних заходах. Фахівці Музею є авторами вагомих статей та монографій. Переважну більшість їхніх праць опубліковано в Збірнику.

Музей української культури у Свиднику підтримує зв'язки, з одного боку, з іншими музеями Словаччини та зарубіжними країнами, а з другого, – з україністичними закладами та центрами. Музей вирішує спільні завдання з Інститутом народознавства НАН України, Ужгородським державним університетом, Закарпатським краєзнавчим музеєм та іншими музеями в Україні. Багаторічне співробітництво Музею триває з Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Директор Музею М. Сополіга – багаторічний член спеціалізованої вченої ради згаданого Інституту, автор і член редколегії інститутського часопису «Народна творчість та етнологія», співавтор багатьох колективних фундаментальних праць.

Музей української культури зазнав кількох перейменувань. Від 1991 року у зв'язку з курсом на так звану «деукраїнізацію» його назва офіційно змінювалася кілька разів, зокрема на певний час його було перейменовано в Державний музей українсько-руської культури в Свиднику. Однак 2007 року Міністерство культури Словацької Республіки повернуло музею його первісну назву – «Музей української культури у Свиднику».

«Науковий збірник Музею української культури у Свиднику» виходить з 1965 року. Це фахове періодичне видання, головною метою якого є сприяння підвищенню наукового рівня досліджень і публікацій. Видання має широку популярність та дуже високо поцінується в наукових і культурно-освітніх колах. У Збірнику зафіксовано також студії з українського карпатознавства.

Головним редактором та упорядником НЗ МУКС з 1988 року й до сьогодні є видатний учений, доктор наук, етнолог, музеолог, культурний та громадський діяч Мирослав Сополіга. З 1967 року він працює в Музеї, де спершу був науковим співробітником, потім заступником директора (1974–1986), а з 1986 року до сьогодні – директором. У 1972 році він очо-

лив відділ етнографічної роботи. Окрім того, М. Сополига є дійсним членом Товариства ім. Т. Г. Шевченка, членом Президії Світової федерації українських лемківських організацій тощо. Учений заснував Музей під відкритим небом при Музеї української культури, який співпрацює з Інститутом етнології Словацької академії наук. Основним напрямом діяльності вченого є дослідження матеріальної культури українців Східної Словаччини, зокрема народної архітектури та побуту українців-русинів Пряшівщини.

Поле діяльності М. Сополиги охоплює кілька векторів, серед яких – науково-організаційна, дослідницька, експертна, координаційна та масштабна експедиційна й пам'яткоохоронна діяльність, спрямована на збереження народної культури українців Словаччини. Результати своєї наукової праці вчений утілює в організації музейних експозицій, розробці культурно-охоронних проектів просвітницького напрямку тощо.

М. Сополига є автором понад 20 монографій та 800 статей. В основу праць ученого лягли польові дослідження, зафіксовані під час етнографічних експедицій. Серед доробку вченого, зокрема, монографії «Народне житло українців Східної Словаччини» (1983), «Перлини народної архітектури» (1996), «Ukrajinci na Slovensku: etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia, ľudovej architektúry a bývania» (2002), «Tradície hmotnej kultúry Ukrajincov na Slovensku» (2006). Наукове видання «Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва» (2011) є результатом майже 40-річної роботи автора в галузі етнологічних досліджень українців Пряшівщини та першою спробою комплексного аналізу народної культури й мистецтва українців Словаччини. З інших праць можемо назвати такі: «Дерев'яні храми східного обряду в Словаччині» (1971), «Народна архітектура українців Східної Словаччини» (1976), «Основні меблі та їх призначення в народному житлі українців Східної Словаччини» (1988), «35 років Музею укра-

їнської культури у Свиднику» (1990), «Скарби народної культури» (2013) та багато інших.

До кола дослідницької уваги М. Сополіги належать: вивчення етнокультурної специфіки українців краю, питання загального планування і внутрішньої характеристики народного житла, особливості, традиції та новації сільського народного будівництва на теренах Східної Словаччини. Серед його основних статей у Збірнику: «Народне будівництво українців Східної Словаччини» [19, т. 7, с. 387–480], «Просторове планування та внутрішня характеристика народного житла в області Північно-Східної Словаччини» [19, т. 8, с. 119–159], «Старослов'янські традиції в народному житлі русинів-українців Східної Словаччини» [19, т. 20, с. 187–201], «До питань етнічної ідентифікації та сучасних етнічних процесів українців Пряшівщини» [19, т. 22, с. 208–236] та багато інших. Результатом наукової співпраці М. Сополіги і мовознавців Зузани Ганудель та Івора Ріпки стало видання Музеєм фундаментального «Атласу українських говорів Східної Словаччини» Василя Латті, етнографічну спадщину якого М. Сополіга підготував і опублікував у дев'ятнадцятому томі Збірника [19, т. 19].

Наукова діяльність М. Сополіги спрямована на вивчення традиційного способу життя українського населення Східної Словаччини (народне будівництво, традиційні заняття населення, одяг, народне харчування, культові споруди в контексті інших виявів народної культури та мистецтва). Учений аналізує міжетнічні відносини, акцентуючи на українсько-словацьких взаєминах.

На шпальтах Збірника опубліковано декілька сотень статей, у тому числі десятки праць монографічного характеру, матеріалів з історії, етнографії, фольклористики, літературознавства, мовознавства.

Рубрики Збірника подають широкую панораму досліджень: «Історія», «Історія культури», «Документи, спогади», «Етно-

графія та фольклористика», «Мовознавство», «Мистецтвознавство», «Літературознавство і літературознавча критика», «Музеологія», «Персоналії», «Звіти. Хроніка. Рецензії». Тут систематично оприлюднюють інформацію про відомих дослідників, діячів наукового, громадського та культурного життя, уміщують огляди, у тому числі історіографічні, бібліографічний матеріал, звіти тощо. У кінці кожного тому подають іменний та географічний покажчики.

У рубриці «Мовознавство» знаходимо дослідження з різних теренів лінгвістики, до прикладу, про лексико-семантичні особливості фразеології української мови, мікротопонімію, церковнослов'янську мову, локальні говірки та діалекти, лексикографічні параметри словників тощо. Рубрика «Історія» вводить до наукового обігу, серед інших, нові архівні матеріали й розробки. Значне місце у Збірнику посідають літературознавчі дослідження, зокрема про літературний процес україномовного середовища краю. Рубрики «Звіти. Хроніка. Рецензії», «Документи, спогади», «Історія культури» пропонують матеріали про історію і сучасний стан українсько-словацьких взаємин, історичні розвідки про українців-русинів Східної Словаччини, повідомлення про культурно-літературне життя пряшівчан.

У розділах «Етнографія» та «Фольклористика» можна ознайомитися із сімейною обрядовістю, народною прозою та пісенністю українців-русинів Словаччини, історією та сучасним станом досліджень, питаннями збирання українського фольклору Східної Словаччини та ін. За таким самим проблемно-тематичним принципом побудовано й інші рубрики, що створюють повноцінну панораму досліджень з різних україністичних дисциплін за матеріалами з Пряшівщини.

На сторінках НЗ МУКС публікуються науковці багатьох країн. До складу редакції в різні роки входили українські, російські та словацькі письменники, публіцисти, фольклорис-

ти, музикознавці, лінгвісти. Тут надруковано праці етнологів: М. Гвізд, М. Дудашова, С. Діллнбергерова, І. Красовський, П. Маркович, Я. Олейник, Я. Подолак, М. Парікова, М. Сополіга, П. Стефанівський, М. Шипка, Н. Шуркала та ін.; фольклористів: Й. Вархол, Н. Вархол, М. Гиряк, К. Горалек, Ф. Главачек, В. Гошовський, О. Зілінський, К. Заклинський, Ю. Костюк, М. Мушинка, І. Панькевич, І. Ребошапка, О. Рудловчак, Ф. Тіхий, А. Худик, І. Чижмар, М. Шмайда; мистецтвознавців: С. Гапак, В. Грешлик, В. Лаката, П. Стефанівський; мовознавців: П. Бунганич, К. Галас, З. Гундель, М. Дуйчак, А. Кундрат, Ю. Муличак, Ю. Панько, І. Ріпка, М. Чижмар, М. Штець; істориків: І. Байцура, Е. Балагурі, М. Бобак, І. Ванат, І. Гранчак, К. Заклинський, Я. Кміцікевич, М. Лучкай та ін.; літературознавців: Л. Бабота, О. Гузіова, І. Галайда, С. Гостиняк, К. Вагилевич, В. Матула, М. Мольнар, М. Неврлий, А. Червеняк, Й. Шелепець, І. Шлепецький.

До відомих збирачів і дослідників фольклору українців-русинів Словаччини другої половини ХХ ст. належить Михайло Гиряк. Його зацікавлення охоплюють головно царину народної прози та обрядовості. Йому належать численні описи календарних і родинних обрядів, серед яких – народження й хрещення дитини та поховальні. У Збірнику опубліковано такі його праці: «Вступні формули українських народних казок Словаччини» [19, т. 7 с. 481–508], «До питання жанрової різновидності і варіантності народної прози Меджилабірщини» [19, т. 8, с. 193–214], «Народна проза Старинської долини» [19, т. 9, кн. 2, с. 303–617], «До питання дослідження народних легенд та перекладів українців Східної Словаччини» [19, т. 11, с. 581–602], «До питання дослідження народних пісень українців Чехословаччини» [19, т. 14, с. 315–325], «Заклучні формули українських народних казок Східної Словаччини» [19, т. 15, кн. 1, с. 201–226].

Іншим відомим ученим був замовчуваний у радянські часи літературознавець та фольклорист Орест Зілінський, який

значну увагу приділяв вивченню літератури та культури лемків Західних Карпат. У наш час його спадщину було поновлено. Так, в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України до 90-річчя з дня народження О. Зілинського було видруковано його «Вибрані праці з фольклористики» (2011) та розлогу збірку народних балад краю «Українські народні балади Східної Словаччини» (2013).

До Збірника ввійшли такі статті О. Зілинського: «Історичні та жанрові риси пісні про Стефана Воеводу» [19, т. 1, с. 214–222], «Старовинна колядка з Лабірщини» [19, т. 3, с. 277–291], «Українське літературознавство й фольклористика в Інституті мов і літератур Чехословацької Академії наук в Празі» [19, т. 4, кн. 1, с. 431–433], «Іван Панькевич як фольклорист» [19, т. 4, кн. 1, с. 233–242] та ін.

Одним з найвизначніших сучасних дослідників української народної культури, фольклору та фольклористики українців діаспори є Микола Мушинка, який відроджує українські традиції, підносить імена українських учених, письменників, художників, політиків. З 1990 року він очолює Асоціацію українців Словаччини, яку було організовано з його ініціативи в Пряшеві. Він є головою Наукового товариства ім. Шевченка в Словаччині, заснованого 1994 року.

Найбільше уваги М. Мушинка приділив життю і творчості західноукраїнського вченого В. Гнатюка. Його монографічне дослідження «Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства» – фундаментальна науково-аналітична праця, присвячена вивченню життя та наукової діяльності визначного українського фольклориста та етнографа. Серед інших його монографічних праць: «З глибини віків» (1967), «Срібна роса» (1970), «Фольклор русинів Войводини» (1976, 1988), «Фольклорні видання українців Пряшівщини» (1979), «Народна культура південних лемків» (1988), «Голоси предків» (2002),

«Русини-українці – одна національність» (2011), «Дослідження з етнографії та фольклору русинів-українців у Словаччині та Чехії» (2011), «Національна меншина перед зникненням? Статистичний огляд русько-українських сіл Словаччини в роках 1881–2001» (2011) та багато інших.

М. Мушинка все життя займається збиранням і вивченням фольклору та народної культури українців Східної Словаччини. Він був і є ініціатором та упорядником видавничої діяльності Музею української культури у Свиднику. Перша книга Музею, що вийшла окремим виданням, – це збірник М. Мушинки «З українського фольклору Східної Словаччини» (1963). У 1965 році він опублікував перший «Науковий збірник», а також був відповідальним науковим редактором наступних трьох випусків. У своїх наукових статтях М. Мушинка оприлюднює результати власних польових досліджень українського фольклору Пряшівщини. Його основні статті у Збірнику: «До історії збирання українського фольклору Східної Словаччини» [19, т. 1, с. 181–213], «Володимир Гнатюк – визначний дослідник фольклору Пряшівщини» [19, т. 3, с. 51–79], «Бібліографія праць Івана Панькевича» [19, т. 4, кн. 1, с. 148–164], «В якій Венеції було записано першу українську пісню?» [19, т. 22, с. 185–301] тощо.

Науковий доробок співробітниці Музею Надії Вархол, яка впродовж багатьох десятиліть збирає етнографічний матеріал краю, можна поділити на кілька тематичних груп: демонологія, народні перекази, народна медицина та ветеринарія, пареміологія, рослини в народних віруваннях, народні обряди, звичаї та поезія. Серед її статей: «Дитина в звичаях Свидника» [19, т. 8, с. 215–238], «Купальські звичаї українського населення Східної Словаччини» [19, т. 9, кн. 1, с. 253–274], «Дрібні фольклорні жанри в Старинській долині» [19, т. 9, кн. 2, с. 255–302], «Жінка-демон в народному повір'ї українців Східної Словаччини» [19, т. 10, с. 275–309], «Чоловік-

демон в народному повір'ї українців Східної Словаччини» [19, т. 12, с. 229–262], «Народні перекази про татар» [19, т. 15, кн. 1, с. 173–180], «Матвій Корвін у народній прозі українців Східної Словаччини» [19, т. 15, кн. 1, с. 163–172], «Еротичні мотиви в пареміях Пряшівщини» [19, т. 16, с. 287–300], «Народні перекази заснування сіл та виникнення їх назв» [19, т. 22, с. 263–285] та ін.

Студії відомого фольклориста, культуролога й літературознавця Олени Рудловчак присвячені культурному та літературному розвитку українців-русинів кінця ХІХ – ХХ ст. В умовах повоєнної доби вона відродила таку галузь історичної науки, як карпатознавство. О. Рудловчак належить чимало праць з історії, краєзнавства та фольклористики, а також дослідження фольклору українців-русинів.

Майже невідомий до того матеріал вона ввела до наукового обігу в статтях «До історії вивчення закарпатоукраїнського фольклору та етнографії в ХІХ та на початку ХХ ст.» [19, т. 7, с. 337–386], «Олександр Духнович і Старинська долина» [19, т. 9, кн. 2, с. 17–57], «Шляхи російського друкованого слова до закарпатських українців. Закарпатоукраїнські кореспонденти російської періодичної преси в 50–70-і роки ХІХ ст.» [19, т. 13, с. 7–94], «Історія культури – першоджерела» [19, т. 11, с. 183–495], «Біля витоків багатоводної ріки. До 200-ліття від дня народження Михайла Лучкая» [19, т. 16, с. 7–28], «Збірник західноукраїнських народних пісень Я. Головацького і першоджерела вміщених в ньому закарпатоукраїнських пісенних текстів» [19, т. 9, кн. 1, с. 83–133], «Закарпатоукраїнські фольклористи і їх фольклорні записи 50–60 років минулого століття в рукописних фондах Якова Головацького» [19, т. 11, с. 183–493] та ін. О. Рудловчак належить велика робота віднайдення першоджерел книги Я. Головацького – збірок А. Кралицього, О. Павловича, М. Бескида та інших, їх публікація в повному обсязі та тлумачення.

Український фольклорист і етнограф Володимир Гнатюк уперше підніс фольклористику до рангу самостійних наукових дисциплін, тісно пов'язаних з етнографією, історією, культурою, мовознавством, виступив як представник порівняльно-історичного методу в народній творчості. Він розробляв методикау й методологію фольклорних досліджень, зокрема проблеми текстологічного аналізу, систематизації, історії науки. В. Гнатюк провів шість експедицій по різних областях тогочасної Угорської Русі, на їх основі видав «Етнографічні матеріали з Угорської Русі» в шести томах (1897–1911). За його участю відредаговано й видано близько 60 томів «Етнографічного Збірника» і «Матеріалів до української етнології». В. Гнатюк автор низки фундаментальних досліджень: «Русини Пряшівської єпархії та їх говори», «Утроруські духовні вірші» та ін. Крім того, він опублікував низку розвідок і статей у різних ділянках фольклору, етнографії, мовознавства, літературної критики. Його записи народних пісень, казок, легенд, переказів та анекдотів і досі складають фундаментальну джерельну базу фольклору краю. Дослідник аналізував гуцулів загалом як етнографічну групу, їхні вірування, обряди, свята, традиції тощо.

На пошану пам'яті В. Гнатюка йому присвячено третій том НЗ МУКС, укладений М. Мушинкою. Зокрема, тут опубліковано матеріали, що стосуються наукової діяльності В. Гнатюка, відгуки, листування та спогади інших учених щодо їхніх наукових взаємозв'язків з В. Гнатюком [19, т. 3]. Уміщено також статті, присвячені мовознавчим і діалектологічним питанням, які тісно пов'язані з етнографічною проблематикою. Особливістю вивчення мовознавчих проблем, на думку дослідників, було те, що В. Гнатюк спеціально не записував матеріал з діалектології, фіксуючи лише фольклорний матеріал, але робив це таким чином, щоб ним могли скористатися як діалектологи, так і фольклористи й етнографи. Фонд В. Гнатю-

ка посідає вагоме місце в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України.

Український письменник, літературознавець і публіцист Юрій Бача торкається питань минулого й сучасного життя українців-русинів Словаччини, зокрема їхньої історії, культури, мовної політики в державі. У своїх статтях він спирається на глибокий соціальний аналіз дійсності, знання далекої і близької історії, яка й породила цю дійсність. Серед основних його праць: «Літературний рух на Закарпатті середини ХХІ ст.» (1961), «Листи самому собі: документальна та інша проза» (1997), «З історії української літератури Закарпаття та Чехословаччини» (1998) тощо. Його дослідження (у співавторстві з А. Ковачем та М. Штецем) «Чому, коли і як? Запитання й відповіді з історії та культури русинів-українців Чехословаччини» (1967) кілька разів перевидано. У статтях, що вийшли в НЗ МУКС, він порушує актуальні теми: «До періодизації культурно-національного та літературного життя українців Чехословаччини після 1945 року» [19, т. 20, с. 31–49], «До питання “мови” Олександра Духновича» [19, т. 23, с. 41–46] та ін.

На сторінках Збірника вміщено матеріали про видатного українського ученого-енциклопедиста, бібліографа, фольклориста, мовознавця та публіциста Зенона Кузеля, який займався тематичними оглядами зарубіжних видань і часописів та рецензіями в періодичних виданнях, бібліографією, персоналіями тощо. Його «Українсько-німецький словник» (1943) є одним зі значних досягнень української лексикографії. У своїй праці «Історичний розвиток і сучасний стан українського словникарства» (1947) він висловив власні погляди на значення словників у культурному житті, охарактеризував словникові видання від давнини до середини ХХ ст. З. Кузеля упорядкував список наукової літератури до праці Володимира Гнатюка «Похоронні звичаї та обряди» (1912), уклав покажчик

«З культурного життя України» (1918), підготував бібліографічні огляди до наукових видань.

3. Кузеля робив загальні огляди української етнографії, духовної культури. Так, в «Українській Загальній Енциклопедії» (1932) вийшли такі його розробки, як «Духовна культура», «Матеріальна культура», «Одяг» та ін. В «Енциклопедії українознавства. Загальна частина» (1949) надруковано: «Історію української етнографії», «Племінний розподіл і етнографічні групи», «Господарство», «Одяг і взуття», «Народні звичаї і обряди» (разом з бібліографією). Крім того, йому належить розлога праця «Угорський король Матвій Корвін у слов'янській усній словесності», уміщена в кількох томах ЗНТШ (1905–1906), де він розглянув мандрівні мотиви, що запозичувалися слов'янськими народами від романських та германських, і модифікувалися в місцевих традиціях, входили до фольклору цих народів.

Праці згаданих дослідників побудовані переважно на власноруч зібраному матеріалі. Фольклорні явища вони розглядають у загальноукраїнському та загальнослов'янському контекстах, пояснюючи їхню генезу і порівнюючи з аналогічними явищами сусідніх спільнот. Таким чином, вони залучають у науку нові матеріали про фольклор найзахіднішої гілки українського народу – українців-русинів Словаччини.

Окремими книгами Музей української культури у Свиднику видав «Матеріали до історії мови південнокарпатських українців» І. Панькевича (1979), «Дерев'яні церкви східного обряду на Пряшівщині» І. Пушкаря, Б. Ковачовічової (1971), «Українські писанки Східної Словаччини» П. Марковича (1972), «Музичні інструменти» І. Чижмара (1972), «Дерев'яну архітектуру українців Східної Словаччини» М. Сополіги (1973), «Славеноруську граматику» А. Коцака (1990) та низку каталогів до тематичних виставок.

У НЗ МУКС містяться праці історичного, суспільствознавчого спрямування. Другий том Збірника, що вийшов

під назвою «Шлях до волі», повністю присвячено документам і спогадам про національно-визвольну боротьбу українського населення Чехословаччини проти гітлеризму в 1939–1945 роках [19, т. 2]. Так само монотематичним є п'ятий том Збірника, що містить детальну документацію народної архітектури – дерев'яних церков, які охороняються як народні культурні пам'ятки [19, т. 5]. Подібно їй друга книга шостого тому охоплює матеріали про один з найоригінальніших видів народного мистецтва українців Східної Словаччини – писанкарство [19, т. 6, кн. 2]. У другій книзі дев'ятого тому опубліковано результати етнографічного дослідження рятувального характеру семи колишніх українських сіл у районі Старинської долини, що зникли внаслідок спорудження штучної водойми [19, т. 9, кн. 2]. Видано окремими книгами матеріали, присвячені визначним дослідникам української історії та культури: В. Латті [19, т. 1], В. Гнатюку [19, т. 3], І. Панькевичу [19, т. 4].

На базі Музею влаштовують різноманітні заходи та конференції. Так, у червні 2013 року відбулася Міжнародна наукова конференція «Лемки, бойки, гуцули, русини – історія, сучасність, матеріальна та духовна культура» з нагоди 120 річниці заснування Словацького національного музею. Конференція була вже п'ятою в низці подібних, що проводилися в Польщі та Словаччині.

Окремими книгами й додатками Збірника вийшли матеріали з міжнародних конференцій: «Музейна презентація культур національних меншин у Словаччині» [19, т. 21], «Олександр Духнович і наша сучасність» [19, т. 23], «Словацько-українські взаємини в області історії, культури, мови і літератури» [19, т. 24], «Східнохристиянські традиції на словацько-польсько-українському пограниччі» [19, т. 25], «Українці в прикордонних областях Карпат: проблеми акультурації, асиміляції, ідентифікації» [19, т. 26].

Важливим є оприлюднення в Часопису рукописних архівних та інших матеріалів. Такі рукописи зберігаються у фондах Музею, в архівах інших установ та окремих приватних осіб. Наприклад, у Збірнику було опубліковано п'ять томів латиномовної праці українського історика, мовознавця та фольклориста Михайла Лучкая (1789–1843) «*Historia Carpato-Ruthenorum*», для написання якої автор використав архівні матеріали Мукачівської греко-католицької єпархії, літописи та тогочасну й давню літературу. У цій праці він довів автохтонний характер русинського населення Закарпаття. Першу частину «Історії карпатських русинів» надруковано в 11 томі Збірника в оригіналі та в паралельному українському перекладі Юрія Сака [19, т. 11, с. 41–181]. М. Лучкай одним з перших описав поряд із церковнослов'янською фонетичну й граматичну системи народної української мови Закарпаття. Це висвітлено в його праці «Грамматика слов'яно-руська: або старослов'янська і теперішня, поширена у карпатських горах, малоросійська мова, що є живим її діалектом», у якій широко використано народну розмовну мову та фольклор Закарпаття.

У 1982 році у Збірнику було надруковано рукописну збірку поезій під назвою «*Poemata Basilii Dohovits*» українського філософа, мовознавця, фольклориста та поета Василя Довговича (1789–1849) [19, т. 10]. Його поезії вирізняються вільнодумством, реальним відображенням життя і звичаїв, морального обличчя служителів культури. В. Довгович є зачинателем латинської поезії на Закарпатті. Його поезія українською мовою, що містить побутово-ліричні, гумористичні та сатиричні вірші, зазнала впливу народнопоетичних зразків.

У НЗ МУКС відтворено закарпатоукраїнські фольклорні збірники 50–60-х років XIX ст. [19, т. 11], «Букварь или руководіе хотящим учиться письмены русско-славянских книг» І. Брадача 1770 року [19, т. 10], «Материалы для словаря мало-

русского наречия, собранные в Галиции и в Северо-Восточной Венгрии Яковом Федоровичем Головацким...» (1814–1888) [19, т. 9, кн. 1], «Щоденник Олександра Духновича» [19, т. 20], «Звальський рукописний пісенник Михайла Кронка» [19, т. 22] тощо. У другій самостійній книзі 15 тому Збірника опубліковано дещо з рукописної спадщини закарпатського письменника В. Гренджі-Донського під назвою «Мої спогади» [19, т. 15, кн. 2]. Цей матеріал є джерелом вивчення життя і творчості письменника, а також пізнання історичного минулого.

У 1995 році видано двадцятий (ювілейний) том НЗ МУКС, присвячений документації та вивченню культурних надбань південнокарпатських українців-русинів у загальнослов'янському контексті. М. Мушинка у своїй оглядовій статті «Над двадцятим томом “Наукового збірника Державного музею українсько-руської культури”» зазначив, що це видання є міжнародним карпатознавчим органом. За його словами, «19 томів у 22 книжках “Наукового збірника Музею української культури у Свиднику” – найвизначніший почин в історії культури найзахіднішої гілки українського народу. Він вражає читача вже своїми розмірами – майже десять тисяч сторінок друку, на яких опубліковано 320 наукових праць, у тому числі 45 науково опрацьованих монографій від 40 до 900 сторінок друку. Отаким великим виданням сьогодні не може похвалитися жоден український музей у світі, включно музеїв України» [19, т. 20, с. 17–31].

У 2010 році видано бібліографію статей «Наукового збірника Музею української культури у Свиднику» (томи 1–10), що укладена З. Джупинковою та опрацьована україністичним відділенням Державної бібліотеки у Пряшеві [25].

Музей української культури у Свиднику та автори Збірника твердо відстоюють проукраїнську позицію, за що їх критикують апологети політичного русинства. Цим питанням, зокрема, присвячено розлогий збірник «Українці-русини: етнолінг-

вістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку», опублікований в ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України, до якого ввійшли й статті словацьких колег (М. Сополіги, Ю. Бачі та ін.).

Сьогодні «Науковий збірник Музею української культури у Свиднику» посідає вагоме місце в розвитку народної культури українського населення Словаччини, а також істотно збагачує палітру україністичних студій у цілому. Таким чином, Музей української культури продовжує благородну справу популяризації та вивчення різноманітних питань культури, історії, літератури українців Східної Словаччини та сусідніх країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бача Ю.* З історії української літератури Закарпаття та Чехословаччини. – Пряшів : Філософський факультет Пряшівського ун-ту, 1998. – 279 с.
2. *Бача Ю.* Літературний рух на Закарпатті середини 19 століття. – Пряшів, 1961. – 273 с.
3. *Бача Ю.* Листи самому собі : документальна та інша проза. – Пряшів : Слов'янське прогресивне вид-во в Братиславі, відділ укр. л-ри в Пряшеві, 1997. – 326 с.
4. *Бача Ю., Ковач А., Штець М.* Чому, коли і як? Запитання й відповіді з історії та культури русинів-українців (Чехо)Словаччини. – Вид. 4-те, доповн. / підготував Ю. Бача. – К., 2013. – 114 с.
5. *Вархол Н.* Народні загадки українців Східної Словаччини. – Пряшів, 1985. – 118 с.
6. *Вархол Н.* Народні знання українців-русинів Словаччини [Текст] / Н. Вархол // Народна творчість та етнологія. – 2012. – № 4. – С. 33–45.
7. *Гиряк М.* Фольклористичні намагання українців Східної Словаччини за післявоєнний період // Педагогічний збірник. – Пряшів, 1973. – № 3. – С. 77–120.
8. *Зілинський О.* Вибрані праці з фольклористики. У 2 кн. Кн. 1 / Орест Зілинський ; [голов. ред. Г. Скрипник ; упоряд. М. Мушинка] ; НАН України, МАУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2013. – 376 с. : іл. – До 90-річчя з дня народження О. Зілинського.

9. *Зілинський О.* Вибрані праці з фольклористики. У 2 кн. Кн. 2 / Орест Зілинський ; [голов. ред. Г. Скрипник ; упоряд. М. Мушинка] ; НАН України, МАУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2013. – 515 с. : іл. – До 90-річчя з дня народження О. Зілинського.

10. Колеса крутяться ... Біо-бібліографія академіка Миколи Мушинки. Кн. 1. Спогади / уклад О. Мушинка. – Пряшів, 1998. – 198 с.

11. Колеса крутяться ... Біо-бібліографія академіка Миколи Мушинки. Кн. 2. Бібліографія / уклад О. Мушинка. – Пряшів, 1998. – 125 с.

12. *Кузеля З.* Угорський король Матвій Корвін в слов'янській усній словесності, розбір мотивів, зв'язаних з його іменем // ЗНТШ. – 1905. – I–IV. – Т. 67. – С. 1–55; VI. Матвій Корвін у Словінців ; 1905. – Т. 68. – С. 55–82; VII–VIII. Матвій Корвін у Словінців ; 1906. – Т. 69. – С. 31–69 ; IX–XI (Конєць) ; 1906. – Т. 70. – С. 86–113.

13. *Лучкай М.* Історія карпатських русинів церковна і світська (давня і нова аж по наш час) написана на матеріалі достовірних авторів, королівських грамот та архівних документів Мукачівської Єпархії Михайлом Лучкаєм, придворним настоятелем храму п. д. м. в італійському м. Лукка, ужгородським священником, перед тим єпархіальним секретарем [Текст] : у 6 т. / М. М. Лучкай. – Ужгород : Ужгородський держ. ун-т, 1999. – (Серія «Письменство Закарпаття»).

14. *Мацінський І.* Кінець XVIII – перша половина XIX ст. та життя і діяльність Василя Довговича // НЗ МУКС. – Пряшів, 1982. – Т. 10.

15. *Мушинка М.* З українського фольклору Східної Словаччини. – Пряшів, 1963. – 62 с.

16. *Мушинка М.* Володимир Гнатюк – перший дослідник життя і народної культури русинів-українців Югославії. – Руський Керестур, 1967. – 70 с.

17. *Мушинка М.* Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. – Париж, 1987. – 332 с.

18. *Мушинка М.* Фольклор Руснаках Войводіни. Народні обряди і шпіванки. – Руський Керестур, 1976. – 244 с. (Друге вид.: Новий Сад, 1988. – 240 с.).

19. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику : у 29 т. – Пряшів, 1965–2010. – Т. 1–29.

20. *Рудловчак О.* До історії вивчення закарпатоукраїнського фольклору і етнографії в XIX та на початку XX ст. // НЗ МУКС. – 1976. – Т. 7. – С. 337–386.

21. *Сополіга М.* 35 років Музею української культури у Свиднику. – Братислава : Словацьке педагогічне видавництво ; Відділ укр. л-ри в Пряшеві, 1990. – 200 с. : іл.

22. *Сополіга М.* До питань етнічної ідентифікації та сучасних етнічних процесів українців Пряшівщини // НЗ МУКС. – Пряшів, 2001. – Вип. 22. – С. 208–237.

23. *Сополіга М.* Перлини народної архітектури. – Пряшів, 1996.

24. *Сополіга М.* Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва. – К. : Темпора, 2011.

25. *Džurinková Z.* Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku (Bibliografický súpis článkov č. 1–10). – Prešov, 2010. – 192 s.

SUMMARY

In contemporary Ukrainian studies the special importance is attached to research material and spiritual culture of the Ukrainian diaspora, including the state of their national culture. The periodicals, which are issued abroad, contain the appreciable information about these problematic. The world's famous magazine – «Scientific digest of the Museum of Ukrainian Culture in Svidnik» (abbreviated – NZ MUKS) is being published in Slovakia for many years, which today is the main core of the history, culture, literature, ethnology and folklore of Ukrainians in Slovakia.

Different aspects of factual and theoretical folklore material, published in digest, deserve particular investigation, because we found little information about the development of Ukrainian folklore in Slovakia in different periods, documentary evidence of origin and solutions of theoretical, methodological and practical problems in this field. Their elucidation allow to deep and broad the general understanding of Ukrainian studies, Slovakian folklore, its features and influence in the current situation.

The purpose of this investigation is to review and analyze the works of Ukrainian folklore in Slovakia – the history and contemporary situation. Appeal to digest publications, which justified the importance of this edition in Ukrainian science, particular as a source of study of folklore and folklorism in the modern era. The relevance of this work lies in the fact that today the Ukrainian history and culture of Slovakia are not studied enough.

Keywords: scientific digest, Svidnik, Slovakia, Ukrainian Studies, folklore, national culture, articles, publications, personalities.